

DIRIJYORLIK FANIGA DOIR O‘ZLASHTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISHNING O‘ZIGA XOS ASOSLARI

Yuldasheva Nozimaxon Ja'farbek qizi

O'zbekiston davlat konservatoriyasi huzuridagi
Botir Zokirov nomidagi Milliy estrada san'ati
instituti Estrada orkestr dirijorligi fakulteti
Magistratura 1 bosqichi magistranti

Annotatsiya: Maqolada dirijyorlik fanini olib borishda o‘quvchilar va o‘qutuvchi o‘rtasidagi ta’limiy shart-sharoitlar va ularni o‘zlashtirishdagi muammolarini tahlil qilish va bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘quvchilarda texnik va musiqiy tayyorgarlikdagi kamchiliklar, e’tibor va tashkiliy malakalarni rivojlantirishda duch kelinadigan qiyinchiliklar muhokama qilinadi, muammoni hal qilishda ta’lim metodikalarining ahamiyati, samarali o‘qitish texnikalari va individual yondashuvlar taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar: Dirijyorlik, individual yondashuv, o‘zlashtirish muammolari, musiqiy tayyorgarlik, ijodiy yondashuv, o‘quv metodikasi, ta’lim samaradorligi, tashkiliy malakalar.

Dirijyorlik san’ati jahon xalqlarining barcha evolyutsion rivojlanish davri qatlamlarida asta-sekinlik bilan rivojlanib kelgan eng yosh san’at turidan biri bo‘lib hisoblanadi. Dirijyorlik san’ati musiqaning yuqori darajada ifodalanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu san'at turi musiqaning har bir elementini – tempni, dinamikani, so‘zlashni, orkestrni boshqarishni va musiqaning hissiy va strukturaviy jihatlarini nazorat qilishni talab qiladi. Shunday ekan, dirijyorning bilim va ko‘nikmalarini mukammal darajada rivojlantirish zarur. Dirijyorlik san’ati nafaqat musiqiy ko‘nikmalarni, balki ijodiy yondashuvni va rahbarlik qobiliyatini ham talab qiladi. Ushbu san’at orqali tinglovchi yoki tomoshabinni ma’naviy va axloqiy dunyosini har tomonlama o‘stirish, oliyjanob fazilatlarini kamol toptirish mumkin. Yoshlarni ma’naviy va axloqiy tarbiyalashda dirijyorlik san’atidan foydalanish

zarurligini yana shu bilan izohlash mumkinki, hozirgi asosiy vazifa sifatida shaxsni har tomonlama kamol toptirish yo'lida tarbiyaning turli vosita shakl va usullaridan foydalanishni ham taqozo etishidir. Bugungi kunda shiddat bilan rivojlanib borayotgan Axborot Kommunikatsiya Texnologiyalari davridagi ta'lim–tarbiya yo'nalishida shaxsni uyg'un kamol toptirishdek murakkab vazifani bajarishda yordam beradigan har bir yondoshuv muhim va ahamiyatlidir.[1:9 bet] Biroq, dirijyorlik fanini o'zlashtirishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, bu muammolarni hal etish uchun samarali yondashuvlar va metodlar ishlab chiqilishi lozim. Ushbu maqolada dirijyorlik fanidagi o'zlashtirish muammolarini aniqlash va ularni bartaraf etishning asosiy yo'llari haqida so'z yuritamiz.

Dirijyorning asosiy maqsadi – musiqaning barcha elementlarini uyg'unlashtirib, uning to'liq va mukammal ijrosini ta'minlashdir. Ammo dirijyorlikda ba'zi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Dirijyorlik fanining o'ziga xosligi. Dirijyorlik san'ati musiqiy ijro uslubini shakllantiruvchi eng muhim faktorlardan biri hisoblanadi. Dirijyor orkestrni boshqarish, ijro etayotgan asarni to'g'ri talqin qilish va uni musiqiy jamoaga taqdim etishda o'ta katta mas'uliyatni o'z zimmalariga oladi. Dirijyorning asosiy vazifasi orkestrning barcha a'zolarini birlashtirib, umumiy musiqiy ijroga erishishdir. [3; 21-b.].

Dirijyorlik san'atini o'rganish jarayonida ko'plab murakkabliklar yuzaga keladi. Bu muammolar o'zlashtirishning turli bosqichlarida, jumladan, texnik ko'nikmalarni rivojlantirish, musiqiy asarlarni tahlil qilish, orkestr bilan ishlashda yuzaga kelishi mumkin. Dirijyorlik san'atida o'zlashtirish muammolarini bilvosita quyidagilarni tashkil qiladi.

- Texnik ko'nikmalar yetishmasligi va musiqiy tahlilni to'g'ri o'zlashtira olmaslik.
- Psixologik va hissiy yondashuvning etishmasligi.
- Muammolarni bartaraf etish yo'llari.

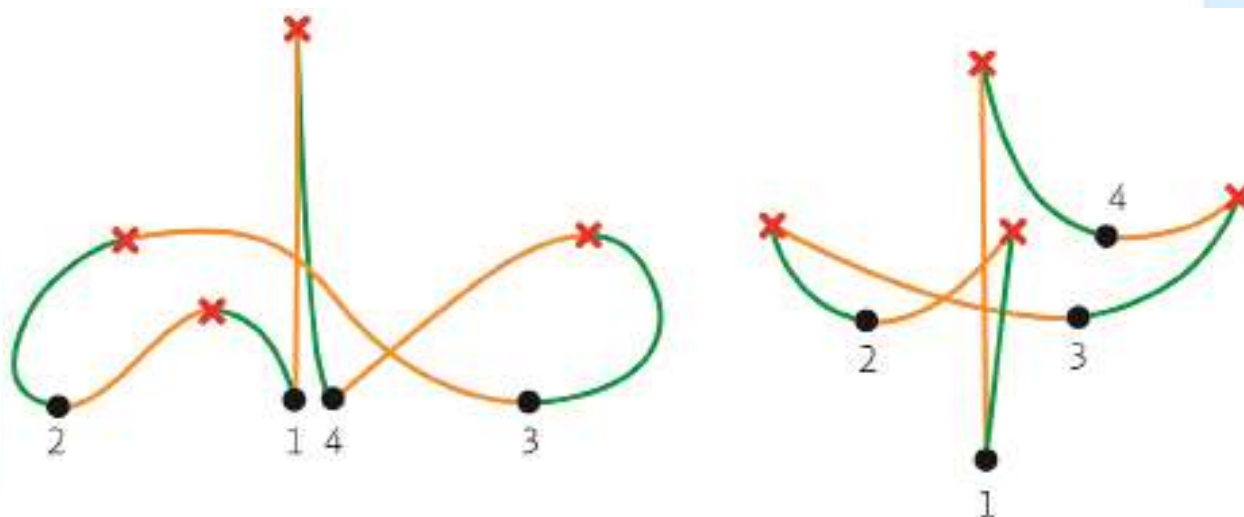
Mazkur muammolarni hal qilishda kasbiy ko'nikmalarning o'ziga xos jihatlarini inobatga olish tavsiya qilinadi.

- Dirijyorning qo‘li orqali orkestrni boshqarish va musiqa asarini to‘g‘ri talqin qilishda ko‘plab texnik ko‘nikmalarni egallash zarur. Ular orasida, masalan, qo‘l va baxs bilan musiqiy frazalarning aniqligini ta‘minlash, orkestrga vaqtni yetkazish va himoya qilish, asarlarning dinamik nuqtalarini boshqarish kabi muhim jihatlar bor. Agar dirijyorning texnik ko‘nikmalari yetarli darajada rivojlanmagan bo‘lsa, orkestr bilan ishlashda muammolar yuzaga kelishi mumkin. [6. 2-b.].

- Dirijyor musiqa asarini to‘g‘ri talqin qilish uchun avvalo uni tahlil qilishi kerak. Musiqiy kompozitsiyaning tuzilishi, motivlari, ritmik va melodik elementlari dirijyorning yodiga olishiga va ijro uslubini belgilashga yordam beradi. Ba‘zan dirijyorlar musiqiy tahlilni noto‘g‘ri amalga oshiradilar, bu esa asarning ifodalanishini buzadi.

- Dirijyorlikda musiqiy asarlarning hissiy va psixologik jihatlarini chuqur anglash muhimdir. Orkestrning hamma a‘zolariga bir xil va izchil turtki berish uchun dirijyor o‘zining hissiy holatini to‘g‘ri anglab, orkestrga o‘z ijro uslubini etkazishi kerak. Hissiy yondashuv yetishmasligi esa orkestrning ijrosiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Fanga doir o‘quv-uslubiy va nazariy-metodologik ahamiyatga ega bo‘lgan yondashuvlarni amaliyotga joriy qilish masalasida o‘zlashtirish jarayonini samarali tashkil etish maqsadida maxsus yondashuvlar zarur. Dirijyorlik setkalariga xos bo‘lgan musiqiy-psixologik tasavvurlar doirasi ichida bir necha turlarni keltirib chiqaradigan maxsus chizmalarga asosan kasbiy mahorat jarayonlarini takomillashtirib borishga ahamiyat berilishi lozimdir.

O'quv-uslubiy va nazariy-metodologik ahamiyatga ega yondashuvlarni amaliyotga joriy qilish jarayoni o'zlashtirish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bunday yondashuvlar, albatta, ta'limning sifatini va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi kerak. Shu bilan birga, amaliyotga joriy qilishda, o'quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning ehtiyojlarini ham hisobga olish muhim.

Maxsus yondashuvlar, masalan, o'quv jarayonida interaktiv metodlarni, tizimli tahlilni, hamda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradigan uslublarni qo'llash zarur. Bu yondashuvlar yordamida o'quvchilarga faqat ma'lumot berish emas, balki ularni o'rganishga, o'z fikrlarini shakllantirishga va mustaqil ishlashga o'rgatish mumkin.

1. Kommunikatsiya muammolari: Dirijyor orkestr bilan samarali aloqada bo'lishi kerak. Bu nafaqat musiqiy iboralar orqali, balki harakatlar, yuz ifodalari va tana tilidan ham foydalanishni anglatadi.

2. Orkestr a'zolarining har biri o'z vazifasini bilishi va dirijyorning ko'rsatmalarini to'g'ri tushunishi lozim.

Dirijyorlik san'ati musiqa ijrochiligining o'ziga xos va muhim bir sohasi bo'lib, orkestr yoki ansamblni boshqarish, musiqaning ifodasini va texnikasini to'g'ri yo'naltirish uchun kerakli ko'nikma va bilimlarni talab qiladi. [2; 42-b.].

Quyida ushbu muammolarni bartaraf etishning ayrim yo'llari keltirilgan;

- dirijyor orkestr a'zolari bilan doimiy ravishda muloqotda bo'lishi, repetitsiyalar davomida aniq va to'g'ri yo'naltirishlar berishi kerak. Shuningdek, dirijyorning xatti-harakatlarining aniqligini va izchil bo'lishini ta'minlash muhimdir.

- dirijyorlik fani bo'yicha ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun o'quv dasturlarini takomillashtirish zarur. Texnik ko'nikmalarni o'rgatish uchun maxsus mashqlar va simulyatsiyalarni amalga oshirish mumkin. Bundan tashqari, musiqiy tahlil bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish va dirijyorlik psixologiyasiga oid kurslar tashkil etish o'quvchilarning mahoratini oshirishga yordam beradi.

O'quvchilarni real orkestr bilan ishlashga jalb qilish, ularning ijrochi sifatida o'zlarini sinovdan o'tkazishlariga yordam beradi. Shu bilan birga, dirijyorning shaxsiy uslubini yaratish va uni ishlab chiqish uchun interaktiv usullar, masalan, orkestr bilan bo'lgan repetitsiyalarni tahlil qilish va baholash samarali bo'ladi.

Dirijyorlarning musiqiy asarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun maxsus metodologiyalar ishlab chiqilishi lozim. Masalan, musiqa har bir qismini alohida tahlil qilish, ularni bir-biriga bog'lab ko'rish va kompozitsiyaning umumiy tuzilishiga moslashtirish orqali asarning talqinini yaxshilash mumkin.

Xulosa o'rnida, dirijyorning hissiy va psixologik holatini boshqarish uchun psixologik o'quv dasturlari va treninglar tashkil etilishi zarur. Bu jarayon orkestrni boshqarishda ko'proq ishonch hosil qilishga yordam beradi va musiqa asarining hissiy jihatlarini to'g'ri anglashga xizmat qiladi. Dirijyorlik fanidagi o'zlashtirish muammolarini bartaraf etish jarayonida texnik ko'nikmalarni, musiqiy tahlilni va psixologik yondashuvni to'g'ri rivojlantirish zarur. Bu yo'lda samarali o'quv metodikalarini ishlab chiqish, amaliy tajribani kengaytirish va psixologik yondashuvlarni tatbiq etish orqali dirijyorlik san'atining yuqori darajada o'zlashtirilishiga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muxamedov T.J. O'quv qo'llanma II-qism. Buxoro-2021
2. Bellow J.R. The Art of Conducting, Music Publishing House, 2020.
3. Kholodov N.K. Dirijyorlik san'ati: nazariyasi va amaliyoti, T., 2018.

4. Yuldoshevich, Y. U. (2024, May). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARINING MILLIY MUSIQIY TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDA MAQOM ASARLARINING TUTGAN O'RNI. In *Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies* (Vol. 3, No. 6, pp. 1-4).
5. Yuldoshevich, Y. U. (2024). REQUIREMENTS FOR PRIMARY CLASS STUDENTS IN INCREASING THE EFFICIENCY OF MUSIC EDUCATION ORGANIZATION. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 22(2), 62-65.
6. Yuldoshevich, Y. (2024). O'ZBEK MUSIQIY FOLKLORISTIKASINING ILMIY-NAZARIY AHAMIYATI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 22(2), 66-70.
7. Yuldoshevich, Y. U. (2024). XORAZM MUSIQIY USLUBI IJRO YO'LLARIDA SHEVA MASALASI. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 8(1), 51-59.
8. Yuldoshevich, Y. U. (2024). O'ZBEK MUMTOZ ADABIYOTIDA DOSTONLARNING O'RNI. Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari, 8(1), 65-69.
9. Yuldoshevich, Y. U. (2024). MUSIQA TA'LIMIDA MAQOM ASARLARINI O'ZLASHTIRISHGA ZAMONAVIY METOD VA TEXNOLOGIYALARNI TATBIQ QILISH USULLARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 23(1), 61-66.
10. Yuldoshevich, Y. U., Shaxzoda, A., & Dildora, T. L. (2024). XALQ MUSIQA IJODIYOTIDA TURLI JANRDAGI QO'SHIQLAR OHANGDOSHLIKLARINING UMUMIY VA FARQLI XUSUSIYATLARI. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 8(1), 267-271.
11. Yuldoshevich, Y. U., & Hayitkhulovich, T. O. A. (2024). POSSIBILITIES FOR THE DEVELOPMENT OF THINKING OF UNDERGRADUATES IN THE PROCESS OF TEACHING PIANO. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 8(1), 272-275.
12. Sheraliyevna, S. D., & Yuldoshevich, Y. U. (2024). LEVEL OF VOCAL SINGING

PERFORMANCE OF SPECIALIZED SCHOOL STUDENTS WITH DISABILITIES. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 42(3), 141-146.

13. Юлдошев, У. Ю. (2017). Эксклюзивные свойства педагогической технологии в преподавании музыки. *Молодой ученый*, (22), 207-209.

14. Yuldoshev, U. (2018). Problems of Choosing Methods and Technologies in Musical Pedagogics. *Eastern European Scientific Journal*, (2).

15. Botirovna, O. F. (2024). PSYCHOLOGICAL AND INNOVATIVE METHODS OF SYSTEMATIC FORMATION OF MUSICAL KNOWLEDGE IN STUDENTS. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 44(1), 35-40.